Krajíc, Rudolf

Středověká kovárna v Sezimově Ústí-Novém Městě

Archaeologia historica. 1993, vol. 18, iss. [1], pp. 391-417

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/140065
Access Date: 29. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts,
Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

Středověká kovárna v Sezimově Ústí-Novém Městě[1]

RUDOLF KRAJÍC

Středověká kovárna v Sezimově Ústí-Novém Městě (obr. 1) byla archeologicky zkoumána ve dvou etapách, a to v první polovině šedesátých let Archeologickým ústavem ČSAV Praha (Richter—Smetánka—Špaček 1964, 706, 708; Richter—Hrdlička 1965, 656—657) a v roce 1985 Husitským muzeem v Táboře. Kovárna se nacházela na ploše arů 59—61, 67—69, 75—76 a v plánu sídliště byla označena jako usedlost č. V (obr. 2).

Přestože byl z uvedeného prostoru získán archeologický materiál, datovaný od 13. do počátku 15. století, nepodařilo se pro starší etapu osídlení doložit rekonstruovatelné pozůstatky domu, výrobních zařízení, či objektů provozně hospodářského zá-

Obr. 1. Sezimovo Ústí. Rekonstrukce podoby a zástavby středověkého města podle výzkumů Josefa Švehly. Legenda: B — brána, F — fara, K — kostel, Kl — klášter, M — most, P — pec, S — studna, Z — zahrada. Podle písemné pozůstalosti J. Švehly zpracoval R. Krajíc.

Obr. 2. Sezimovo Ústí-Nové Město. Generalizovaný plán zástavby z poslední fáze osídlení (před r. 1420) podle archeologických výzkumů 1962—1990. Šrafovaná plocha — nezkoumáno.

zemí. Části zděných staveb z průběhu 14. století zůstaly zachovány pod základy kovárny, která existovala v poslední fázi sídliště, tj. od konce 14. století po rok 1420. Kovárna z tohoto (tzv. zánikového) horizontu středověkého Sezimova Ústí představuje rozsáhlý sídelně výrobní komplex, který zaujímal plochu cca 30×20 m (obr. 3). Usedlost byla situována do SV rohu předmětí a její rozsah byl v terénu přesně určen. Ze dvou stran, tj. S a V, byla parcela kovárny obklopena vodotečemi a J i Z od ní vedla směrem od mostu přes Lužnici do vnitřního prostoru předměstí komunikace, která pro spojení se S částí lokality využívala právě prostor mezi usedlostmi V a XV. Na V straně zasahovala parcela sídelní jednotky až k potoku, který ve směru S—J protékal rovnoběžně s Lužnicí celým předměstím, za kovárnou opouštěl sídliště a po dalších 70 m se vléval do řeky. Nedaleko od S obvodové zdi kovárny protékal druhý potok, který vytékal z vodní nádrže v Z svahu lokality a představoval základní osu pro osídlení S části Nového Města. K němu byly od S orientovány usedlosti XVI a I—IV. Ve své nejvýchodnější části protékal mezi usedlostmi IV a V a za kovárnou ústil do hlavního, tj. severojižního, potoka. Protože se osídlení této SV části předměstí nacházelo na nízké říční terase řeky Lužnice, plnily všechny vodoteče nejen funkci zásobní (užitková voda, výroba), ale sloužily i k odvodňování přilehlých parcel. Vodní režim zde byl ještě posílen kanalizačním systémem, který se v případě kovárny nacházel Z a SZ od domu a zajišťoval odvlhčení nejfrekventovanějších ploch před kovárnou. V těchto místech zřízený umělý trativod byl veden z mírně zvýšené a ke kovárně se svažující terénní vlny směrem k Z—V potoku, na nějž se napojoval těsně před zastavěnou plochou kovárny. Kanál tvořila rýha, hluboká více než 1 m a široká až 60 cm. Do ní byl zabudován kamenný trativod, sestavený z bočních plochých kamenů, překrytých rozměrnými deskami. Po napojení na Z—V potok zůstalo toto konstrukční provedení kanálu zachováno až k ústí vodoteče do S—J potoka.

Zástavbu parcely tvořil dům s kovárnou, k nimž na J přiléhal štětovaný dvůr s jednoduchými stavbami výrobně-hospodářského charakteru.

A. **Dům** (obr. 3)

Uzavřený stavební celek o pěti místnostech (objekty A/1-5) byl založen na lichoběžníkovitém půdorysu o délkách stran 13,2×10×9,6×13,8 m. K němu se u SZ nároží napojovala obdélná přístavba s využitelnou plochou cca 10×2,2 m (objekt A/6). Dům byl orientován podélnou osou Z—V a jeho čelní fronta se nacházela na Z straně. Žádný z interiérových prostorů domu nebyl podsklepen. Obvodové stěny byly na S, V a J vystavěny z hlínou pojeného kamenného zdiva („a") o mocnosti 80—100 cm. Od této masívní zdi se výrazně odlišovala Z stěna („b, l, m"), která byla archeologicky zjistitelná pouze v základových zídkách o mocnosti 20—30 cm. Jejich několikeré přerušení svědčí o složitějším členění čelní fronty domu. Středem domu procházela ve směru V—Z zeď o mocnosti 60—80 cm, která dělila interiér na S-výrobně obytnou a J-hospodářskou část.

Objekt A/1 — kovárna (obr. 3): výrobní centrum celé sídelní jednotky. Bylo situováno do SZ části domu a tvořila ho hala lichoběžníkovitého tvaru 700×500×600×700 cm s vnitřní plochou 37,8 m². Prostor kovárny byl na S ohraničen S obvodovou zdí domu („a"), na V na ni navazovala obytná místnost A/2. V JV rohu byla v poslední sídelní etapě zřízena chodba o šířce 70—100 cm a délce 460 cm, jíž bylo možno vycházet z výrobní haly mezi objekty A/2 a A/3 „za dům". Jižní stěnu tvořila masívní zděná příčka („c, i"), procházející středem domu. Západní uzavření místnosti A/1 bylo součástí čelní fronty domu (zeď „b") se vchodem o šířce 130 cm, umístěným přibližně ve středu její délky. Převážnou část podlahy v hale tvořila dusaná hlína, pouze prostor kolem výhně byl speciálně upraven.

Objekt A/1-I (obr. 3, 4) — výheň: v JZ rohu kovárny stála výheň. Její vnější

plášť byl částečně vysunut za Z obvodovou stěnu kovárny a na J straně přiléhal ke kamenné středové zdi domu, oddělující v těchto místech prostory A/1 a A/5. Výheň měla čtvercový půdorys o rozměrech 140 × 140 cm a její obvod vymezovala na S, Z a J straně 20 cm široká, oboustranně lícovaná, kamenná zeď. Přístup byl na V straně, tj. ve vnitřním prostoru kovárny, kde bylo ústí topeniště ohraničeno bočními cihlovými sokly, vzdálenými od sebe 6 cm (obr. 18, 19). Vnitřní prostor výhně byl vyložen drobnými kameny a zarovnán jílovým výmazem. Vrchní část takto upraveného dna topeniště byla v době archeologického odkryvu dočervena propálena a tvořila pevnou krustu. Ve střední části výhně se nacházelo oválné prohloubení cca 20 × 20 cm, které

Obr. 3. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost č. V — kovárna. Šrafovaně — cihly; tenká přerušovaná čára — relikty zástavby, předcházející kovárně zánikového horizontu. Ostatní objekty z poslední fáze osídlení, tj. sklonku 14. století — r. 1420.

zasahovalo až mezi spodní kameny. Při archeologickém výzkumu tohoto výrobního zařízení bylo zjištěno, že na vypáleném dnu výhně zůstala zachována 4—5 cm mocná šedočerná popelovitá vrstva (obr. 4).

Objekty A/1-II, III (obr. 3) — pracovní prostor u výhně: v JZ části místnosti A/1 se nacházel na ploše cca 3×3 m speciálně upravený prostor, který bezprostředně souvisel s kovářskou prací kolem výhně. Z hlediska rekonstrukce původní podoby této plochy není zcela jasná situace přímo před ústím výhně, kde docházelo ke kování rozžhaveného železa. V těchto místech byl odkryt obdélník 200×180 cm (objekt A/1-II), ohraničený ze tří stran 20—50 cm širokým a 10 cm hlubokým žlábkem, jehož oba J konce byly zapuštěny do středové zdi domu „i". Tato úprava patrně souvisela s vymezením a zdokonalením pracovního prostoru před výhní v souvislosti s kováním výrobků, čemuž odpovídá i nález rozměrné kruhové jámy uvnitř tohoto obdélníka (obr. 3, 19). Jáma o průměru 40 cm a hloubce 10 cm se nacházela 50 cm od ústí topeniště a lze proto předpokládat (podle národopisných i ikonografických analogií), že v ní bylo původně usazeno dřevěné lůžko pro kovadlinu.

Severně a SV od objektu A/1-II byla uvnitř kovárny na ploše 200×200 cm upravena kamenným štětováním další část podlahy (objekt A/1-III, obr. 3). Při archeologickém odkryvu bylo zjištěno, že hlína mezi kameny objektu A/1-III byla propálena do fialovočervené barvy. Z ní byly získány kapkovité a šupinaté okuje.

Obr. 4. Sezimovo Ústí-Nové Město. Půdorys a řez výhní v kovárně. Šrafovaně — cihly; vrstvy: 1 — černá hlinitá promísená materiálem z vrstev 2, 2b; 2 — šedočerná jílovitohlinitá s propálenou hlínou; 2b — šedohnědá s většími kusy mazanice; 3 — šedočerná popelovitá; 4 — dočervena propálený jíl, místy tvrdá lážka; 5 — žlutohnědý jíl s oblázky a křemeny.

Tato část kovárny byla tedy také bezprostředně spojena s řemeslnou činností kolem výhně.

Z prostoru kovárny byly kromě keramiky zánikového horizontu středověkého Sezimova Ústí, plastiky hliněného koníka (obr. 8:B, 9), úlomků cihel, kostí a uhlíků, získány též okuje, struska, blíže neurčitelné zlomky železa a kovářských odpadů. Z železných předmětů byly v místnosti nalezeny hřebíky, několik klíčů, nožů, hrot šípu, dýka, podkovy, udidlo, kladivo a kování lopaty či rýče (obr. 9, 10:A). Z dochovalého souboru je zřejmé, že nejvýznamnější část výbavy kovárny (např. kovadlina, pracovní nářadí) byla při jejím opuštění v roce 1420 odnesena z domu.

Objekt A/2 (obr. 3) — obytná místnost: v zadním traktu S části domu byla zřízena místnost, která zaujala prostor 350×420 cm s užitnou plochou 14,7 m². Protože byla přistavěna k SV nároží domu, tvořily její S a V stěnu obvodové zdi o mocnosti téměř 100 cm (zeď „a"), zatímco zbývající dvě strany, tj. Z a J, byly vybudovány jako na hlínu ložené kamenné příčky o mocnosti 60 cm (zdi „d, e"). Na Z sousedila tato místnost s kovárnou a J od ní probíhala chodba, vedoucí z kovárny „za dům". V objektu nebylo zjištěno další interiérové členění, ale podle nálezu závěsného zámku a oka s trnem u jeho JZ nároží je pravděpodobné, že v J části Z zdi („d") byly umístěny dveře, kterými se vcházelo do této místnosti z kovárny. Přestože v objektu A/2 nebylo odkryto topeniště, lze podle nálezové situace v domě a rozmístění i způsobů využívání ostatních prostor předpokládat, že tato místnost sloužila k obytným účelům.

Z významnějších nálezů byly z této místnosti získány již zmíněné součásti uzavíracího mechanismu dveří (obr. 10:B).

Objekty A/3-5 (obr. 3) — provozně hospodářská část domu: zaujímala J trakt zástavby a tvořily ji tři vzájemně propojené místnosti. V této části domu byly zjištěny stopy po přestavbách, jež pravděpodobně znamenaly v poslední vývojové etapě (kdy vznikly místnosti A/3-5) i částečnou změnu půdorysu stavby.

Těsně vedle příčky „h", oddělující nejmladší objekty A/3 a A/4, byla uvnitř místnosti A/3 objevena chronologicky starší zeď „f", jejíž zbytky byly sledovatelné v úseku od J obvodové stěny domu „a" až k J stěně obytné místnosti „e". Tato zeď jako jediná v rámci celé stavby, byla budována „na maltu". Přestože byla přestavbou do podoby mladšího objektu A/3 tato zeď z větší části zlikvidována, byla její J část v délce 180 cm zachována na úrovni podlahy místnosti A/3, kde tvořila zpevněný podklad v místě průchodu z objektu A/4 do A/3. Zde byly nalezeny též železné součásti uzavíracího mechanismu dveří (obr. 9, 11:A). Zbývající S část této starší maltové zdi byla odlámána až do hloubky 40 cm pod úroveň podlahy místnosti A/3. Základová linie zdi „f" však zůstala zachována až do doby archeologického výzkumu a při něm bylo zjištěno, že probíhala pod mladší příčkou „c" a pod chodbou mezi zdmi „c" a „e". Byla ukončena pod zdí „e". Pod podlahou místnosti A/2 již nebyly její zbytky nalezeny. S maltovou zdí „f" koresponduje kamenná příčka „g", která je s největší pravděpodobností také pozůstatkem starší stavby téže místnosti. Její převážná část byla, na rozdíl od zdi „f", využita při závěrečné přestavbě J traktu domu jako stěna oddělující prostory A/4 a A/5. Pro uvedené stáří a stavební začlenění zdi „g" do starší i mladší stavby svědčí též sledování sousedních zdí a jejich průběhu v interiéru kovárny. Důležitým poznatkem pro hodnocení stavebního vývoje a členění J části domu v průběhu 14. století bylo zjištění, že zeď „g" sice v závěrečné etapě výstavby spoluvytvářela Z zeď místnosti A/4, ale původně byla ve směru S o 100 cm delší, shodně orientovaná a stejně dlouhá jako zeď „f" (obr. 3, čárkovaně). Její přesahující konec byl pravoúhle zalomen a směrován na S hranu zdi „f". Tuto část zdi „g", přesahující za S obvod mladší zástavby A/4, jsme odkryli při snímání hlinitého zásypu pod úrovní podlahy v objektu A/1. Z pozůstatků dobře zachovalého, oboustranně lícovaného, SZ nároží zdi „g" i několika kamenů, jež zůstaly zachovány v linii S zdi starší zástavby

a původně spojující zdi „g" a „f", je zřejmé, že se v tomto případě jednalo o relikt starší obdélné místnosti o rozměrech 540×400 cm s užitnou vnitřní plochou 21,6 m². Při závěrečné přestavbě domu byly z této starší prostory využity zdi „a, g", zatímco zeď „f" byla nahrazena kamennou příčkou „h", stavěnou na hlínu. Severní stěnu vytvořila nově postavená masívní zeď „c", která oddělila S a J trakt domu. Z konstrukce zdí „a, c—g" i stratigrafických pozorování vyplývá, že kovárna prošla v průběhu 14. století nejméně dvěma stavebními vývojovými etapami. V obou případech vycházel půdorys domu z obvodu, vymezeného zdí „a". Ve starší fázi bylo vnitřní členění domu odlišné od podoby kovárny, jež se dočkala zániku lokality v r. 1420. Ze starších stavebních úprav bylo možno zachytit pouze relikty místnosti v J části domu, ohraničené zdmi „g", „f", částí „a" a S stěnou, spojující konce zdí „g—f". V zásypu této místnosti byly kromě zlomků keramiky (obr. 8:A) ze 14. století nalezeny též podkova a nůž (obr. 12:B). Z umístění této místnosti v interiéru domu vyplývá, že v době kolem poloviny 14. století: 1. ještě nebyl oddělen S a J trakt domu, 2. neexistovala chodba, vedoucí z kovárny za dům, 3. neexistovala místnost A/2 (zeď „f" je ukončena pod jejím SZ nárožím), 4. prostor vlastní kovárny musel být menší, než v závěrečné etapě osídlení.

V poslední stavební fázi došlo, pravděpodobně v souvislosti s rozšířením výrobní činnosti, ke zvětšení pracovní plochy kovárny (A/1), novému rozměření hospodářsko-skladovacích prostorů (A/3—5), zřízení obytné místnosti v SV rohu domu a zřízení chodby mezi zdmi „c" a „e".

Objekt A/3 (obr. 3) — hospodářská místnost: byla umístěna do JV rohu domu. Ohraničena zdmi „a, c, h" tvořila nepravidelný čtyřúhelník o stranách 310× ×360×320×210 cm s vnitřní plochou 9 m². U Z stěny byly nalezeny dvě dvouramenné skoby a petlicová závora, jež dokládají, že zde buď stála část nábytku nebo se zde nacházely dveře vedoucí sem z místnosti A/4 (obr. 11:A). Ze zásypu objektu A/3 a jeho nejbližšího okolí byly získány zlomky keramiky a kostí.

Objekt A/4 (obr. 3) — provozně hospodářská místnost: tvořila středovou část J traktu domu. Její obvod vymezovaly zdi „c, h, a, g", jež ohraničovaly téměř obdélnou místnost o rozměrech 300×440×280×360 cm a užitné ploše 11,6 m². U JZ nároží byl ponechán 120 cm široký průchod z objektu A/5. Těsně u tohoto průchodu byly nalezeny (spečeny v jeden blok) železné součásti uzavíracího mechanismu a konstrukce dveří, tj. pevný zámek se zalomeným klíčem uvnitř, závora, pásový pant, skoby, objímky ad. (obr. 9, 11:B, 15:A). Vedle nich byla nalezena bronzová pípa (obr. 7). Protože ze zásypu objektu A/4 pocházejí ještě další předměty, používané k uzavírání objektů, není vyloučeno, že byla tato místnost propojena dveřmi i s vlastní kovárnou A/1. Speciální význam v objektu A/4 měl výklenek o rozměrech 120×40 cm, zřízený z lícovaného zdiva ve stěně „g" (úložný prostor ?). V SZ rohu místnosti byly skladovány železné výrobky, určené na překování (obr. 12:A). Tento sklad obsahoval hřebíky, závěsové skoby, panty, dvouramennou skobu, část klíče, objímky a nůž. Kromě toho zde byly nalezeny další zlomky železných předmětů, amorfní kousky železa a podkova. Z uvedeného vyplývá, že místnost A/4 byla používána jako skladovací prostor pro výrobky, upravované nebo vyráběné v sousedním objektu — kovárně. Význam této místnosti v rámci celé domovní zástavby vyzdvihuje též nález 19 stříbrných pražských grošů, uložených zde pod podlahou v plátěném sáčku.

Objekt A/5 (obr. 3) — provozně hospodářský prostor: zaujímal JZ část domu a spoluvytvářel Z, tj. čelní frontu stavebního komplexu kovárny. Východní stěnu měl společnou s objektem A/4 (zeď „g"), S a J stranu uzavíraly 50—60 cm mocné, na hlínu ložené, kamenné zdi „i", přistavěné ke kamenné příčce „g". Z reliktů Z stěny není zcela jasné ukončení této části domu a tudíž ani přesný půdorys místnosti. S největší pravděpodobností se jednalo o obdélník 470×280 cm. Tento prostor byl rozdělen na dvě nesouměrné části, jež byly i odlišně stavebně řešeny.

Jádro tvoří místnost ve tvaru písmene „L", přímo napojená na objekt A/4. Její J stěnu tvořila kamenná zeď „i", dlouhá 210 cm, která se na Z konci pravoúhle lomila, vytvářela JZ nároží a pokračovala v délce 220 cm na S (zeď „j"). V těchto místech byla stěna přerušena průchodem o šířce 100 cm, ohraničeným na S 110 cm dlouhým kamenným nárožím (zeď „k"), orientovaným na zeď „l". O 90 cm k Z odsazená zeď „l" pak pokračovala v délce 200 cm až k napojení se S obvodovou zdí „i", přičemž její SZ nároží přiléhalo k tělesu výhně v kovárně. Tímto způsobem vymezená místnost tvaru písmene „L" s vnitřními rozměry 160—250 × 460 cm měla užitnou plochu 9,4 m².

Při odkryvu plochy Z od tohoto prostoru bylo zjištěno, že J kamenná zeď „i" byla směrem Z ještě prodloužena o několik podkladových kamenů a navíc byl Z od zdi „j" odkryt 80 cm dlouhý kamenný sokl „m", orientovaný shodně se zdí „j". Sokl i kameny na JZ nároží domu tak doplnily půdorys prostoru A/5 do tvaru obdélníka, přičemž propojená linie zdí „m, j" a v S části domu „b" vytvářely rovnou čelní frontu usedlosti. Kamenný sokl „m" je patrně pozůstatkem po podpěrném sloupu, který byl součástí Z stěny stavby — pravděpodobně otevřené přístavby objektu A/5.

Objekt A/6 (obr. 3) — výrobně provozní přístavba domu: byla přistavěna k SZ nároží kovárny a svou podélnou osou byla orientována rovnoběžně se Z stěnou domu. Přestože se jedná o samostatně vyčleněný prostor, bylo k jeho napojení využito některých zdí kovárny. Východní ohraničení přístavby A/6 tvořila Z stěna objektu A/1 a S ukončení zabezpečovala domovní zeď „a", která byla v těchto místech prodloužena o 300 cm Z od jádra domu. Západní stěna přístavby byla buď dřevěná nebo z větší části otevřená, neboť z jejích reliktů byla odkryta pouze kratší linie podkladových kamenů a kůlové jámy po obvodu o průměrech 15—20 cm. Takto vymezený prostor 10 × 2,2 m byl buď zakryt vlastní pultovou střechou, nebo byl štít S poloviny domu vytažen až nad kůlové jámy, jak to známe např. z národopisných analogií (srv. Janotka 1974, obr. na str. 72). Pro rekonstrukci objektu a jeho napojení na kovárnu mohl mít význam i sloup, zapuštěný do rozměrné jámy těsně vně Z stěny místnosti A/1 (obr. 3).

Rozšíření usedlosti o tuto provozně výrobní jednotku bylo žádoucí z několika důvodů. Jednak byly proti nepříznivým klimatickým vlivům chráněny vnější stěny výhně, jednak byl vně domu zřízen krytý prostor, kde mohly být prováděny některé kovářské práce, jako bylo kování koní, vozů apod. V nejzazší části této přístavby byla vyhloubena jáma, zasypaná kovářským odpadem a uvnitř i v jejím nejbližším okolí byly roztroušeny železné předměty, např. průbojník, železná nádoba, lotové závaží, podkovy, nože ad. (obr. 9, 10:C).

Na základě archeologicky zjištěných stavebních pozůstatků lze shrnout, že dům představoval uzavřený výrobně sídelní komplex, jehož obvodové stěny byly převážně celokamenné a kryté pravděpodobně dvěma střechami, tj. nad J a S traktem. S kovářskou činností zde bezprostředně souvisel výrobní prostor A/1 — kovárna s výhní a přístavba A/6. Provozně hospodářské zázemí bylo situováno do J traktu domovní zástavby.

B. **Dvůr** (obr. 3): J od domu se rozprostíral dvůr, který byl používán k výrobním i dalším hospodářským účelům. Celý prostor byl štětován drobnými kameny, jež vytvářely souvislou plochu cca 20 × 10 m ve směru Z—V. Jak prokázaly terénní poznatky, byla úpravě dvora věnována zvýšená péče. Po zanesení plochy bylo vždy štětování dvora obnoveno, takže při archeologickém odkryvu byly zjištěny až tři úrovně dláždění nad sebou. Podle získaného materiálu lze usuzovat, že k narůstání vrstev v souvislosti s úpravami dvora docházelo již v průběhu 14. století a poslední, tj. vrchní, horizont odpovídá kovárně zánikového období středověkého Sezimova Ústí. Vedle drobných kamenů byly v těchto místech zjištěny i relikty lícovaného zdiva. K původní podobě staveb na dvoře se však není možno podrobněji vyjádřit,

neboť většina z nich byla zničena či porušena recentními zásahy do půdy a budováním odvodňovacího kanálu pro sportoviště v r. 1962 (obr. 3). Přesto ukazují neobyčejně rozsáhlý soubor nálezů i zbytky zdí na to, že prostor J od domu měl víceúčelové využití. Kromě kumulace výrobního odpadu (téměř 400 kg strusek) zde mohly být pod přístřešky (zbytky zdí, uzavíracích mechanismů) prováděny specializované práce, skladovány suroviny, hotové výrobky apod. Spolu se subtilním kladivem zde bylo nalezeno více než 1 300 zlomků amorfních a neurčitelných želez, polotovarů, defektních, celých či deformovaných předmětů (obr. 9, 13, 14, 15:B). Uvedený prostor lze proto považovat za výrobní zázemí vlastní kovárny.

C. **Komunikační prostor** (obr. 2, 3): Z a SZ od domu se nacházelo téměř volné prostranství, které umožňovalo příchod či příjezd ke kovárně. Na této ploše byly zjištěny pouze nerovnosti terénu, případně jámy (např. těsně vně obvodové stěny přístavby A/6 — obr. 3), zanesené struskou a kovářským odpadem. S a SZ od kovárny bylo nalezeno množství zlomků železných předmětů, jež nepochybně souvisely s pracemi v kovárně a k ní přilehlé přístavbě (obr. 9). Na JZ a Z straně byl nezastavěný prostor před čelní frontou kovárny ohraničen komunikací, vedoucí od mostu do S části předměstí Nového Města.

Celkově lze ke zkoumané usedlosti V shrnout, že její parcela o rozloze cca 600 m^2 byla rozčleněna tak, aby co nejlépe vyhovovala výrobním potřebám a obytným požadavkům obyvatel. Jejich hlavním pracovním zaměřením bylo kovářství. S tímto řemeslem souviselo využívání téměř všech zastavěných prostorů, ale i ploch mimo kovárnu. Výroba železných předmětů a kovářské práce se odehrávaly v S části domu a k ní přilehlé přístavbě. Další pracovní operace, související s kovářskou produkcí, se mohly realizovat pod přístřešky na dvoře, tj. J od domu. Tato plocha, stejně jako J trakt domu, sloužily i jako provozně hospodářské zázemí. K bydlení v domě byla využívána místnost „za kovárnou". Nelze vyloučit, že obytným účelům (pro pomocný personál apod.) mohly sloužit i některé objekty provozně hospodářského charakteru, např. místnost A/3 v domě nebo stavby na dvoře, neboť z rozsahu výroby i druhů činností, jež byly v usedlosti provozovány, je zřejmé, že se na provozu kovárny muselo podílet více pracovníků.

D. **Materiál**

Keramika zánikového horizontu, odpovídající existenci kovárny v její poslední stavební podobě, tj. z konce 14.—počátku 15. století, je zastoupena téměř ve všech tvarech, známých pro táborský region vrcholného středověku. Z celých tvarů jsou zastoupeny pouze poklice, ve zlomcích a torzech se zde vyskytovaly hrnce, koflíky, džbány, poháry, trojnožky, mísy, poklice a kahany. Jedná se o oxidačně i redukčně pálené tenkostěnné zboží, často zdobené nad největší výdutí či po celém těle radélkovou výzdobou (obr. 5). Okraje nádob byly formovány do okruží, vodorovného vyložení, ovalení nebo byly vzhůru vytažené, případně jen šikmo vně vyhnuté a prostě zaoblené (obr. 6). Mezi tímto běžným užitkovým nádobím místní provenience jsou zatoupeny i zlomky několika kachlů (obr. 7) a částí hrncovitých nádob s vnitřní zelenou, žlutou a hnědou polevou. Silnostěnnou keramiku zastupují zlomky zásobnic.[2]

Při konstrukci stěn a částí výrobního zařízení byla v menším množství používána i stavební keramika — cihly. Z výbavy domácnosti se vedle užitkové keramiky a výrobků ze železa zachovaly: bronzová pípa, závaží, přeslen, hliněná kolečka, zlomky skla a plastika hliněného koníka (obr. 7, 8:B). V domě i jeho okolí bylo nalezeno mnoho osteologického materiálu.

Významným objevem pro datování novoměstské kovárny byl depot 19 stříbrných pražských grošů, uložených v plátěném váčku pod podlahou objektu A/4 (Rich-

Obr. 5. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Výběr radélkové výzdoby na keramice zánikového horizontu (před 1420).

Obr. 6. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Profilace okrajů kuchyňské a stolní keramiky zánikového horizontu.

ter—Hrdlička 1965, 658). Nalezené groše Václava IV. patří k ražbám z prvních dvou desetiletí 15. století, a je proto pravděpodobné, že k jejich ukrytí mohlo dojít v souvislosti s událostmi, jež vedly k zániku Sezimova Ústí v roce 1420 (Nemeškalová-Jiroudková 1967, 313—316, 323—328).

Pro rekonstrukci původní podoby kovárny na Novém Městě a způsobu života v ní patří k nejvýznamnějším nálezovým celkům soubor železných předmětů (obr. 9). Výrobky, u nichž bylo možno určit jejich původní tvar a případně i funkci, lze rozdělit do několika skupin. Do první patří výrobky, které byly součástmi konstrukcí objektů a jejich interiérového vybavení (hřebíky, skoby, panty, závěsné a pevné zámky, petlice, řetězy, oka s trny, objímky, klíče, závory apod. — tj. stavební kování). Do druhé lze zařadit předměty, které tvořily další součást vybavení domácnosti, jak byly např. nože, železné nádoby, ale i hrot šípu a dýka. Vlastnil-li kovář koně, je možno do výbavy domu začlenit i některé ze zde nalezených součástí koňské výstroje. Třetí skupinu předmětů tvoří nálezy, které dokládají pracovní zaměření obyvatel. S kovářskou výrobou a úpravou železných výrobků souvisejí nálezy okují kolem výhně, výmaz dna topeniště s napečenými zbytky železa, část dyzny a jako výrobní odpad především struska, jíž byla zanesena plocha celé sídelní jednotky. Její největší kumulace byla zjištěna na dvoře J od domu, v odpadních jamách a ve vrstvách, zarovnávajících terén v arech 59—60, 67—69. Jako samostatné odpadiště k těmto účelům sloužila např. i jáma těsně u Z stěny místnosti A/5 (obr. 3), která však byla již při závěrečné přestavbě domu a budování objektu A/5 zanesena a nebyla používána. Rozsah produkce dokládá též několik set amorfních slitků či spečených kousků železa, stejně jako pásky, plechy a jiné blíže neurčitelné železné předměty. Mezi nimi je zastoupena surovina v podobě různě tvarovaných tyčí a pásoviny. Na některých z nálezů jsou patrny stopy po odsekávání (obr. 15:B).

Z pracovních nástrojů byla nalezena pouze dvě kladiva (obr. 10:pč. 17 269; 14:pč. 17 287) a jeden průbojník (obr. 10:pč. 17 874). K likvidaci odpadů mohla být použita (nerekonstruovatelná) lopata, nalezená přímo v kovárně.

Surovinou pro výrobu i reparaci železných předmětů byly jak polotovary, nakupované v podobě tyčového a pásového železa, tak opotřebované, zlámané či deformované starší výrobky. Tyto předměty byly skladovány nejen v kovárně (sklad v místnosti A/4 — obr. 12), ale jejich shromažďování bylo doloženo i v dalších usedlostech na předměstí. O různorodosti kovářských prací, které byly v usedlosti „V" prováděny, svědčí jak nalezené výrobky v různých stupních rozpracování či předměty defektní, tak i určité skupiny výrobků, které ukazují na specifiku pracovního zaměření.

Ústecký kovář provozoval několik druhů činností, jež lze rámcově charakterizovat jako práce kovářské, podkovářské a zámečnické. Kování koní a výrobu podkov dokládají nálezy 42 podkov, z nichž např. pč. 13 872 (obr. 11) představuje defektní výrobek. Jeho jedna část ramene byla při výrobě roztavena, deformována a po vychladnutí se v tomto místě vytvořila spečenina kulovitého tvaru se struskovitým povrchem. Není vyloučeno, že v kovárně mohly být vyráběny i součásti koňských postrojů a jezdecké výstroje. Na to by ukazovaly nálezy udidel a kroužků přímo v kovárně (obr. 9). Mezi železnými zlomky v aru 75 je zastoupena i část třmene (obr. 14:pč. 299). Dalším druhem kovářské činnosti, provozované v usedlosti V, byla oprava a výroba stavebního kování, případně i nářadí a předmětů běžné denní potřeby. Vedle téměř 1 500 zde nalezených hřebíků dokládá tuto činnost např. sklad výrobků v místnosti A/4, určených na překování a obsahujících závěsové a obloukové skoby, panty, hřebíky, objímky, klíče, petlice, řetězy a tvarově velmi zajímavé kování lopaty bez jedné úchytné skoby (obr. 12:A). Z polotovarů je v kovárně zastoupen nedokončený či nepovedený dveřní pásový pant pč. 8941 s nasekávanými hranami (obr. 15:A). Jemnou zámečnickou práci zastupuje v novoměstské kovárně i výroba složitějších uzavíracích mechanismů, zvláště závěsných zámků. Ty jsou zde pre-

Obr. 7. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Nálezy z domu zánikového horizontu (před 1420): bronzová pípa (51 197), hliněné kolečko (R133), dno skleněné číše (1080), poklice (R256), části kachlů (R954, R1008).

Obr. 8. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. A: profilace okrajů kuchyňské keramiky z vrstev, předcházejících poslední etapu osídlení, tj. z průběhu 14. století; B: nálezy z domu zánikového horizontu (před 1420): hliněné kolečko (1083), plastika hliněného koníka (866), lotové závaží (S71), přeslen (1084).

zentovány vedle hotových též defektními výrobky (obr. 14:pč. 12 706, pč. 12 750, pč. 13 087). Některé z těchto výrobků byly pájeny mědí, což dokládá, že výrobce ovládal i pájení neželeznými kovy. Vedle stavebního kování a zámkových systémů mohly být v ústecké kovárně vyráběny i předměty, řazené do výbavy a provozu domácnosti. Na to ukazuje například značný počet zde nalezených nožů (obr. 9), mezi nimiž je např. zastoupen i masívní výrobek pč. 17 288 (obr. 14), který nemá dokončen hrot ani ostří a část jeho týlu zůstala po nedokonalém skování oddělena od těla. Jedná se o polotovar či defektní výrobek nože s trnem. Pro studium technologické vyspělosti místního kovářského řemesla je důležité i zjištění, že nože, nalezené v kovárně

Obr. 9. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Archeologické nálezy železných předmětů na ploše parcely zánikového horizontu (před 1420).

(ale i jinde na předměstí), byly často opatřovány ocelovým ostřím šedé až šedočerné barvy. Z želez, nalezených na ploše novoměstské kovárny (obr. 10—15), i z jejich technologického rozboru (Krajíc 1992, 49—57) vyplývá, že ze získaných poznatků lze rekonstruovat nejen rozsah produkce místního řemeslníka, ale i vysledovat dosaženou technologickou úroveň v rámci specializované výrobní jednotky na předměstí středověkého Sezimova Ústí.

E. **Shrnutí poznatků**

Z terénních poznatků o novoměstské usedlosti č. V i analýzy archeologicky získaného materiálu je zřejmé, že činnost zdejšího kováře byla značně rozmanitá. Vedle výroby nových železných předmětů, souvisejících s konstrukcemi objektů

Obr. 10. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Nálezy železných předmětů z místností 1, 2, 5 a 6.

Obr. 11. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Nálezy železných předmětů z místností 3 a 4.

a jejich vybavením, zde byly poskytovány i příslušné služby, jako bylo kování koní či reparace železného zboží. Z rozsahu výroby je patrné, že novoměstský kovář byl universálním řemeslníkem, který ovládal nejen běžnou kovářskou práci, ale při výrobě specializovaného zboží uměl používat i další materiály, jako byla např. ocel (ostří nožů, nůžek, atd.), měď (pájení částí závěsných zámků, nýtování a zdobení nožů, ad.) apod. Zjištění, že na předměstí středověkého Sezimova Ústí pracoval na počátku 15. století kovář, který zajišťoval rozsáhlou činnost, provozovanou v té době již také specializovanými kovodělnými řemeslníky (zámečníci, hřebíčníci, podkováři, nožíři ad. — viz např. Janáček 1963, 50—52; Huml—Pleiner 1991, v tisku; Pleiner 1991, v tisku) svědčí o tom, že cesta od universálního řemesla k odvětvové specializaci byla v období vrcholného středověku různorodá a ovlivněna mnoha společenskými faktory i místními podmínkami. Při hodnocení poznatků, získaných výzkumem usedlosti č. V, by bez znalosti širších souvislostí (archeol. poznání celé lokality; obecné poznání úrovně vrcholně středověkého kovářství; písemné zprávy k lokalitě, apod.) mohlo být vyvozováno to, že v tomto oboru a na této lokalitě nedošlo ještě na počátku 15. století k výrazné dělbě práce a vyčlenění samostatných výrobních odvětví. Proti tomu však stojí jak archeologické poznatky, tak zprávy písemných pramenů, spojených přímo s dějinami Sezimova Ústí. O řemeslné specializaci přímo na předměstí v Novém Městě svědčí například výzkum několika hrnčířských usedlostí, v nichž pracovali (v rámci daného řemesla) vedle sebe výrobci kuchyňské keramiky a kamnáři (Hazlbauer—Richter 1990, 416—434). Analogická situace se rýsuje i při vyhodnocování místních dvou cihlářských hutí (převážná výroba střešní krytiny u jednoho a cihel s dlaždicemi u druhého cihláře). Obdobné informace, avšak o specializaci přímo v rámci kovodělných řemesel, vyplývají i z rozboru dobových písemných zpráv. V nich se objevují jména, případně i profese (např. brníř), které by mohly ukazovat na specializovanou kovodělnou výrobu v Ústí. Tito specialisté bydleli a pracovali s největší pravděpodobností ve vnitřním městě a na trh dodávali náročné a užšímu okruhu odběratelů určené výrobky. Tento předpoklad by mohly podporovat i některé z archeologických nálezů ze Sezimova Ústí (tzv. staré sbírkové fondy, uložené dnes v HM Tábor — Drda 1978, 7—29), které se sortimentem i kvalitou odlišují od nálezů z předměstí. I když nelze vyloučit, že některé z honosnějších výrobků mohly být získávány i na vzdálenějších trzích, lze i podle historických zpráv a archeologických poznatků důvodně předpokládat, že část tohoto zboží byla místní, tj. městské provenience.

Umístění kovárny na okraji předměstí při jedné z hlavních komunikací odpovídá skutečnostem, známým z dalších archeologicky zkoumaných lokalit i pramenů písemné povahy. Novoměstská kovárna je příkladem toho, že vedle jednoduchých staveb (obvykle jednoprostorových) mohly být již v průběhu 14. století budovány dílny, které byly součástí složité domovní zástavby v takové podobě, jak ji dokládají mladší zvláště ikonografické a národopisné, materiály.

I když se v ústecké kovárně soustřeďovala výrobní činnost do míst k tomuto účelu zřízených (tj. kovárna s výhní, přístavba pro kování koní, přístřešky na dvoře), byly stopy po ní zjistitelné na ploše celé parcely (téměř 600 kg odpadů, zvl. strusek). Centrem výroby byla největší místnost v domě — kovárna. V jejím rohu byla postavena výheň s topeništěm na úrovni podlahy. Protože bylo ústí pece vyzděno z lícovaných cihel, lze důvodně předpokládat, že bylo konstruováno obdobně, jak je tomu na některých středověkých ikonografiích (Krajíc 1992, foto 33). Dno žároviště bylo nad podložními kameny zarovnáno a vymazáno hlínou, která byla dočervena vypálena a místy zcela prosycena struskou. Zhruba uprostřed dna topeniště se nacházelo prohloubení, v němž se shromažďovaly okuje, které byly po spojení v jeden blok vylamovány z pece (analogie a objasnění tvorby kovářských strusek viz Pleiner 1962, 553—556). Vedle kruhových tvarů o průměru 10—15 cm se v ústecké kovárně vyskytují i různě velké bochníkovité či amorfní kusy strusek. Výjimkou nebylo ani napečení

Obr. 12. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Nálezy železných předmětů z místnosti 4 (A: sklad želez, určených na překování) a ze staršího objektu pod místností 4 (B).

Obr. 13. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Nálezy železných předmětů ze dvora J od kovárny.

Obr. 14. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Nálezy železných předmětů ze dvora J od kovárny.

Obr. 15. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Nálezy železných předmětů z místnosti 4 a ze dvora J od domu.

Obr. 16. Sezimovo Ústí. Kovářské nářadí ze starších sbírkových fondů i novoměstských nálezů. (Pro obr. 2—4 využito plánové dokumentace AÚ ČSAV Praha a HM Tábor; na obr. 2—16 participovali R. Krajíc, B. Králová, A. Novotná).

železného předmětu na strusku, s níž pak bylo společně vyhozeno. 50 cm od čelní stěny výhně zůstala zachována kruhová jáma o průměru 40 cm. Podle ikonografických i národopisných analogií lze předpokládat, že v těchto místech byl do podlahy zapuštěn špalek s kovadlinou. I když se nepodařilo blíže objasnit smysl žlábku, který vymezoval před výhní obdélný prostor, je pravděpodobné, že se jednalo o součást úpravy podlahy kolem výhně a kovadliny, jak to známe z dobových vyobrazení. Na tento účel využití ukazuje i přiléhající kamenné štětování, z něhož byly získány šupinaté i kapkovité okuje. O dalším vybavení dílny nábytkem a nářadím, jež se po opuštění a následkem vypálení kovárny v roce 1420 nedochovalo, si lze učinit představu z dobových vyobrazení (shrnuto in: Krajíc 1992). S výrobou v kovárně bezprostředně souvisely další provozní prostory a hospodářské zázemí mimo i uvnitř zástavby. Stavební komplex domu o pěti místnostech byl rozdělen na J a S část, při čemž byla každá z těchto částí patrně zakryta vlastní střechou. Přístavba k Z stěně kovárny mohla být buď zakryta samostatnou pultovou střechou nebo byla S část domu o tuto přístavbu rozšířena a její štít byl vynesen na sloupy, které ohraničovaly plochu přístavby (obr. 17).

Na předměstí v Novém Městě, jako samostatně vyčleněné řemeslnické části sezimovoústecké sídlištní aglomerace, sídlil tedy kovář, který byl universálním řemeslníkem, pracujícím především pro místní obyvatelstvo a vyrábějícím zboží běžné denní potřeby. Stav ústecké kovárny, zachycený archeologickým výzkumem, prokázal, že

Obr. 17. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Jedna z možných variant stavební podoby kovárny z konce 14.—počátku 15. století. Kresba: ing. arch. M. Roháček.

Obr. 18. Sezimovo Ústí-Nové Město. Usedlost V — kovárna. Relikty objektu 1/I — výhně. Obvodové zdivo z lícovaných kamenů, ústí vyloženo cihlami. Pod jílovým výmazem dláždění vnitřního tělesa drobnými kameny. Pohled od JZ.

Obr. 19. Sezimovo Úst -Nové Město. Usedlost V — kovárna. Relikty objektu A/1-II s obvodovým žlabem, přímo napoje ý ı na ústí výhně. Uvnitř prostoru zanesená jáma je pravděpodobným pozůstatkem po zapuštění dřevěného lůžka kovadliny. Pohled od SZ.

usedlost prošla od druhé poloviny 14. století až do roku 1420 stavebně vývojovými změnami, z nichž nejlépe zůstala zachována poslední sídelní fáze, datovatelná od sklonku 14. století do roku 1420. Zánik kovárny lze spojovat s opuštěním a spálením Sezimova Ústí v březnu roku 1420, jak to dokládají i písemné prameny.

I když byla kovárna opuštěna narychlo (viz depot mincí, sklady želez na překování, součásti vybavení usedlosti ad.), stačili obyvatelé vystěhovat a odvézt nejdůležitější části výrobního zařízení, jako byly kovadlina, nástroje, apod. I přesto přinesl archeologický výzkum této řemeslnické usedlosti poznatky, které umožňují rekonstrukovat nejen její stavební podobu, ale i příslušnou výrobu včetně hospodářsko-provozního vybavení. Díky výjimečným nálezovým okolnostem i množství získaného archeologického materiálu tak máme k dispozici jeden z nejucelenějších souborů hmotných pramenů k dějinám vrcholně středověkého kovářství na našem území.

Poznámky

1 Objev středověké kovárny v Sezimově Ústí-Novém Městě a soubor železných předmětů z téže lokality se staly základem pro širší zpracovávání tématu kovářství 13.–15. století na našem území. Protože dokončení studie, které je připravováno do publikační formy pod názvem: „Kapitoly z dějin středověkého kovářství", si vyžádá ještě určitou dobu, dovoluji si na tomto místě podat první souhrnnější informaci o vlastním objektu ústecké kovárny a jejím materiálovém vybavení, neboť níže prezentované poznatky o této řemeslnické dílně mohou již dnes přispět dalším badatelům jako srovnávací materiál. Další okruhy otázek, spojených se středověkým kovářstvím, jako jsou například dějiny výroby a zpracování železa, archeologické a ikonografické prameny k podobě a zařízení středověkých kováren, technologické poznámky apod., stejně jako rozbory jednotlivých ústeckých souborů želez (1. stavební kování, 2. výstroj koně a jezdce, 3. militaria, 4. zemědělské nářadí, 5. řemeslnické nástroje, 6. vybavení domácnosti) jsou podrobněji řešeny ve shora uvedené publikaci.

2 Postupnými přestavbami objektů na ploše novoměstské kovárny docházelo k porušování a likvidaci starších objektů i stratigrafií, takže keramika 13.–14. století byla často nalézána druhotně přimíchaná v materiálu zánikového horizontu. Toto chronologicky starší zboží se od keramiky konce 14. století až počátku 15. století odlišuje především v použité surovině, tvarování a výzdobě. Ve tvarech převažují hrnce a misky, vyráběné z hlíny s příměsí slídy obtáčením. Na povrchu se objevují nehtovité vrypy, případně i rytá výzdoba v podobě vlnic nebo několikanásobných vodorovných žlábků. Podhrdlí je esovitě prohnuto nebo mírně (hrano") odsazeno. Okraje jsou o'vykle rrosté, šikmo vně vyhn té, římsovitě seřízn té, ale vyskytuje se už i náznak okruží (obr. 8:A). Na dnech jsou hrnčířské značky. Z ostatních nálezů jsou do první poloviny 14. století datovány dva železné výrobky (podkova, nůž – obr. 12:B) a vzorky malty, odebrané ze zdi „f" a jejího okolí.

Literatura

DRDA, M., 1978: Soubor nálezů ze Sezimova Ústí, Husitský Tábor 1, 7–29.

HAZLBAUER, Z.–RICHTER, M., 1990: Dva hromadné nálezy gotických nádobkových kachlů v Sezimově Ústí, AR XLII, 416–434.

HUML, V.–PLEINER, R., 1991 (v tisku): Die Schmiede im mittelalterlichen Prag (Die Eisengegenstände aus der Notgrabung am Wenzelsplatz), Archaeologia Pragensia 11.

JANÁČEK, J., 1963: Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu. Praha.

JANOTKA, M., 1974: Nástroje kovářské rukodělné výroby v muzeích, Muzejní a vlastivědná práce XII, 71–84.

KRAJÍC, R., 1992: Kapitoly z dějin středověkého kovářství (Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa). Kandidátská disertační práce I–II. Tábor.

NEMEŠKALOVÁ-JIROUDKOVÁ, Z., 1967: Nález grošů Václava IV. ze Sezimova Ústí, AR XIX, 313–316, 323–328.

PLEINER, R., 1991 (v tisku): Die Technik der Schmiede im mittelalterlichen Prag, Archaeologia Pragensia 11.

RICHTER, M.–SMETÁNKA, Z.–ŠPAČEK, L., 1964: Výzkum v Sezimově Ústí v r. 1962 a 1963, AR XVI, 691–696, 700–703, 705–716.

RICHTER, M.–HRDLIČKA, L., 1965: Výzkum v Sezimově Ústí v roce 1964, AR XVIII, 647, 655–668.

Zusammenfassung

Eine Schmiedewerkstatt in Sezimovo Ústí-Neustadt

Eine mittelalterliche Schmiedewerkstatt wurde in zwei Etappen und zwar in der Hälfte der 60. Jahren vom Archäologischen Institut in Prag und im Jahr 1985 vom Hussitischen Museum in Tabor erforscht. Auf dem Siedlungsplan ist die Schmiedewerkstatt als Gehöft V bezeichnet (Abb. 2). Trotzdem, daß zahlreiche Funde aus der Grabungsfläche stammen, ist es nicht gelungen aus der älterer Phase der Besiedlung einige Reste von Häusern oder Werkstätten zu finden. Einige Teile der Steinbauten aus dem 14. Jh. sind unter den Grundmauern der Schmiedewerkstatt, die vom Ende des 14. Jhdts. bis zum Jahr 1420 existiert hat, geblieben. Die Schmiedewerkstatt wurde im Jahr 1420 schnell verlassen und einige Werkzeuge (Hämmer, Amboß u. a.) haben die Bewohner mitgenommen. Trodzdem wurden bei den archäologischen Grabungen tausenda Eisenstücke gofunden. Zu den gehörten vor allem die Abfälle (Schlacken), Defekt ionerzeugnisse, Hal fabrikate, Lager der alten oder zerbrochenen Eisengegenstände u. a. (Abb. 10—16) Auch ein Münzdepot ist im Hause geblieben.

Die Schmiedewerkstatt stand am Rande der Vorstadt. Sie nahm eine Fläche von 30 × 20 m (Abb. 3) ein. Auf der Hoffläche stand das Haus und einfache Wirtschaftsgebäude. Die Schmiedewerkstatt war der größte Raum im Hause A/1. In der Ecke war die Esse mit der Feurstelle A/1-II). Eine Rigole grenzte in der Schmiedewerkstatt eine rechteckige Fläche um. In der Mitte dieser Fläche hat man eine Grube freigelegt, die als Standort für Amboß interpretiert wurde. Zur Schmiedewerkstatt gehörten noch die Wirtschaftsbauten im Hof. Der Hauskomplex hatte 5 Räume und wurde in zwei Teile — einen südlichen und einen nördlichen gegliedert. Der Zubau zur westlichen Wand der Schmiedewerkstatt konnte mit einem selbständigem Dach überdeckt werden. Die archäologische Grabung in Sezimovo Ústí hat ein gutes Beispiel einer mittelalterlichen Schmiedewerkstatt und ihrer Erzeugung gebracht.

Abbildungen:

1. Sezimovo Ústí. Eine Rekonstruktion des Grundrisses der mittelalterlichen Stadt auf Grund der Forschung J. Švehlas. B — Tor, F — Pfarre, K — Kirche, Kl. — Kloster, M — Brücke, S — Brunnen, Z — Garten.
2. Sezimovo Ústí-Nové Město (Neustadt). Ein Gesamtplan aus der letzten Phase der Besiedlung (vor J. 1420) aufgrund der archäologischen Forschungen. Schraffierte Fläche: Fläche, wo nicht gegraben wurde.
3. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstatt. Schraffiert: Ziegel, dünne unterbrochenne Linie: Relikte eines Objekts vor dem Ausbau der Schmiedewerkstatt. Andere Objekte aus der letzten Besiedlungsphase. d. i. Ende des 14. Jhdts. bis zum J. 1420.
4. Sezimovo Ústí-Neustadt. Grundriß und Schnitt durch die Esse in der Schmiedewerkstatt.
5. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstatt. Keramikfunde mit der Rädchenverzierung vor. 1420.
6. Sezimovo Ústí-Nustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstatt. Randprofile der Keramik vor dem J. 1420.
7. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstat. Funde vor 1420: bronzene Pipe, Tonrädchen, Boden eines Glasbechers, Deckel, Kachelteile.
8. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstat... Randprofile der Keramik aus dem 14. Jhdt. B — Funde aus dem Haus (vor 1420): Tonrädchen, Plastik eines Tonpferdchens, Gewicht, Spinwirtel.
9. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstatt. Verschiedene Metalfunde.
10. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstatt. Funde der Eisengegenstände aus den Räumen 1, 2, 5, 6.
11. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstatt. Funde der Eisengegenstände aus den Räumen 3, 4.
12. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstatt. Funde der Eisengegenstände aus dem Raum 4.
13.—15. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedewerkstatt. Funde der Eisengegenstände aus dem Hof, Abb. 15 auch aus dem Raum 4.
16. Sezimovo Ústí. Schmiedewerkzeug aus den älteren Sammlungen und Funden.
17. Sezimovo Ústí-Neustadt. Eine Rekonstruktion der Schmiedewerkstatt aus dem Ende des 14. und Anfang des 15. Jhdts. Gezeichnet M. Roháček.
18. Sezimovo Ústí-Neustadt. Gehöft V — Schmiedlwerkstatt. Reste der Esse.
19. Sezimovo Ústí-Neustadt. Schmiedewerkstatt.